

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ

Ο ΠΑΛΑΜΑΣ

**ΔΙΜΗΝΙΑΙΟΝ ΘΕΟΛΟΓΙΚΟΝ ΚΑΙ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ
ΟΡΓΑΝΟΝ ΤΗΣ ΙΕΡΑΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ**

ΤΟΜΟΣ 57

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 1974

56/52/74

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΤΟΥ ΤΟΜΟΥ 57 (1974)

ΕΟΡΤΙΑ

Α. Θ. Π. Οικουμενικού Πατριάρχου Δημητρίου, Μήνυμα ἐπὶ τῇ ἑορτῇ τοῦ Πάσχα, 93 - 95· Μήνυμα ἐπὶ τῇ ἑορτῇ τῶν Χριστουγέννων, 386 - 388.

Παναγ. Μητροπολίτου Θεσσαλονίκης Δεωνίδου, Πασχαλινὴ Ἐγκύκλιος, 96 - 97.

Παναγ. Μητροπολίτου Θεσσαλονίκης Παντελεήμονος, Ἐγκύκλιος ἐπὶ τῇ ἑορτῇ τῶν Χριστουγέννων, 389 - 392.

Ἀναστασίου Ἰωάν. Ε., Ἡ ἐκκλησιαστικὴ ποίηση τοῦ Δεκαπενταύγουστου, 241 - 244.

Τοῦ αὐτοῦ, Ἴκεσιες στὸν ἅγιο Δημήτριο γιὰ τὴν ἐλευθερία τὴν ἐποχὴ τῆς τουρκοκρατίας, 324 - 328.

Στοιγιάννου Βασ. Π., «Ἐτέθη ὑμῖν σήμερον Σωτήρ». Σχόλιο στὴν εὐαγγελικὴ περικοπὴ Λουκᾶ 2, 1 - 20, σ. 381 - 385.

ΑΡΘΡΑ ΔΙΑΦΟΡΑ

Ἀναστασίου Ἰωάν. Ε., Ἐιρηταὶ πρὸς τιμὴν τοῦ Μεγάλου Ἀθανασίου εἰς Αἴγυπτον, 266 - 268.

Τοῦ αὐτοῦ, Μία ὄψη τοῦ Κυπριακοῦ δράματος, 370 - 371.

Ἀποστόλου Ἀθανασίου, Ἡ λογικὴ τῆς θρησκευτικῆς γλώσσας μὲ βάση τὴ φιλοσοφικὴ ἀνάλυση, 353 - 362, 439 - 447.

Γλαβίνα Ἀποστόλου, Αἱ ὀμιλίαι Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ. Ὁ κώδιξ τῆς Ἱ. Μονῆς Ἁγίας Ἀναστασίας, 337 - 352.

Δόικου Δαμιανοῦ, Τὸ Σαμαρειτικὸν σχίσμα, 3 - 21.

Τοῦ αὐτοῦ, Εἰς Θεός, εἰς λαός, μία ἀποκάλυψις, 393 - 404 (συνεχίζεται).

Ζήση Θεοδώρου Ν., Αἱ περὶ ψυχαγωγίας ἀπόψεις Ἰωάννου τοῦ Χρυσόστομου, 42 - 51 (τέλος).

Τοῦ αὐτοῦ, Ὁ συμβολισμὸς τοῦ μαύρου χρώματος εἰς τὴν ἀμφίσειον τῶν μοναχῶν ἰδίᾳ κατὰ τὸν Εὐστάθιον Θεσσαλονίκης, 405 - 412 (συνεχίζεται).

Καλλινίκου Κων. Β., Ἐξ ἀφορμῆς τῆς τελευταίας κατ' ἀνάθεσιν τῆς Βιβλικῆς Ἐταιρείας μεταρράσεως τῆς Καινῆς Διαθήκης εἰς τὴν νεοελληνικὴν 245 - 257.

Carpenter H. J., Christus victor et victima, 98 - 110, 173 - 181.

Κοσμοπούλου Ἀλεξ. Β., Ἡ ἀγωγή ὡς ἀποκατάσταση τοῦ ἀνθρώπου, 195 - 202.

Τοῦ αὐτοῦ, Ψυχολογικὲς προϋποθέσεις γιὰ τὴ Λατρευτικὴ ἀγωγή, 413 - 430.

Κωνσταντέλου Δημ. Ίω., Ίεροι Κανόνες και έφημεριακή ιερατική διακονία, 182 - 194.

Νικολάου Θεοδώρου, 'Ο άνθρωπος κατά την διδασκαλίαν της 'Ορθοδόξου και Λουθηρανικής 'Εκκλησίας, 122 - 134.

Νικοπούλου Βασ. Εύτ., Τό πρόβλημα της έρμηνείας του Δικαίου παρὰ τῷ 'Αποστόλῳ Παύλῳ, 63 - 77, 151 - 162.

Παναγοπούλου Ίωάννου, 'Η ἐν 'Ελλάδι Βιβλική 'Επιστήμη χθές και σήμερα, 22 - 41.

Παπαγεωργίου Χρήστου Γ., Προβλήματα φιλοσοφίας και μεταφυσικής στην τεχνολογία και τις θετικές επιστήμες, 280 - 292, 363 - 369.

Τοῦ αὐτοῦ, 'Ημερολογικά, 431 - 438.

Παπαγιάννη Κων. Α., 'Ερμηνεία τῶν Κανόνων τῆς Μ. 'Εβδομάδος: 'Ο Κανὼν τοῦ Μεγάλου Σαββάτου, 52 - 63, 135 - 150, 207 - 221, 269 - 279.

Σταυρίδου Βασ. Θ., Σχέσεις τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου μετὰ τοῦ Πατριαρχείου Ίεροσολύμων διὰ μέσου τῶν αἰώνων, 258 - 265.

Στοιγιάννου Βασ. Π., 'Εγκώμιον εἰς τὸν ἅγιον Ἀθανάσιον, 203 - 206.

Τοῦ αὐτοῦ, Κήρυγμα εἰς μνήμην Ἀγίων, 329 - 336.

Τηλλυρίδου Ἀνδρέου, Ἀνέκδοτος ἐπιστολή Σαμουήλ Καπασούλη πατριάρχου Ἀλεξανδρείας (1710 - 1723), 293 - 299.

Τοῦ αὐτοῦ, Νεκτάριος Ἀχιιδῶν, 448 - 452.

Φαράντου Μέγα Α., Δογματικαὶ θέσεις εἰς τὸ θέμα: Ἀπόστολος — ἀποστολή, 111 - 121.

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΑΙ

Ἀναστασίου Ίωάν. Ε., *Μητρ. Ίακώβου Γ. Κλεομβρότου*, Mytilena Sacra, τόμ. Β': Ναοὶ - Κειμήλιο (Α - Μ), 235.

Καλλινίκου Κων., *B. J. Feiner - L. Vischer* (ἐκδ.), Neues Glaubensbuch. Der gemeinsame Glaube, 82 - 85.

Μ(αντζαρίδου) Γ. Γ., *Ἀρχιμ. Βασιλείου*, Εἰσοδικὸν (Στοιχεῖα λειτουργικῆς βιώσεως τοῦ μυστηρίου τῆς ἐνότητος μέσα στην ὀρθόδοξη 'Εκκλησία), 235 - 236.

Νανάκου Σάββα, *E. Käsemann*, An die Römer, 2. Aufl., 462 - 463.

Παπαδοπούλου - Τσανανά Ὀλυμπίας, *Peter Hauptmann*, Die Katechismen der Russisch - Orthodoxen Kirche. Entstehungsgeschichte und Lehrgehalt, 85 - 86.

Ρόκκου Παντελή Σ., *Ἀμβρ. Λενή*, Πῶς δροῦν οἱ χιλιασταὶ ἐν Ἑλλάδι, 88 - 89· *Λεων. Χαριτίδη*, Γρηγ. Νύσσης: Βίος Ὁσίας Μακρίνης, 168 - 169· *Ἀριστ. Ζάγκα*, Φῶς και Ζωή. Εἰσαγωγή — Ὁμιλίες στὰ Εὐαγγέλια — Διαγράμματα, 169· *Ίω. Ν. Φραγκούλα*, Ὁ Διδάσκαλος τοῦ Γένους Ἐπιφάνιος Δημητριάδης ὁ Σκιαθίος, 236 - 237· *Ἀριστ. Ζάγκα*, Συνοπτικὴ θεώρησις τῆς Χριστιανικῆς Ὁμιλητικῆς, 237· *Paul Evdokimov*, Τὸ Ἅγιο Πνεῦμα στην Ὀρθόδοξη Παράδοση, μτφρ. Στ. Πλευράκη, 300· *Στυλ. Μπαϊρακτάρη*, Σεραφεὶμ Μυτιληναῖος. Ὁ λησμονημένος πρωτοπόρος (1670 - 1735), 300 - 301· *Ἀποστόλου Μητροπολ. Καρπάθου και Κάσου*, Ἐκλαΐκευμένη ἀπολογητικὴ. Τὸ ὑπερέπεραν, 301· *Παν. Νέλλα*, Νικολάου Καβάσιλα: Ἡ Θεομητρω. Τρεῖς Θεομητρω.

τορικές όμιλίες, 374 - 375· *Δημ. Στανιλοάε - 'Ιγν. Σακαλή*, Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ: Μυσταγωγία, 375· *Ἀνθρ. Μιτσίδου*, Αἱ κατὰ καιροῦς γενόμεναι καθαιρέσεις Ἀρχιεπισκόπων καὶ Ἐπισκόπων τῆς Κύπρου, 375 - 376· *Παν. Δημητροπούλου*, Ἡ ἐν Κύπρῳ ἐκκλησιαστικὴ κρίσις ἀπὸ εἰρηνοποιοῦ σκοπιᾶς θεωρουμένη, 376· *Ἀρχιμ. Χερουβείμ*, Ἰγνᾶτιος ὁ Πνευματικός, 464.

Σταυρίδου Βασ. Θ, *Γ. Τσέτη*. Ἡ εἰκοσιπενταετηρίς τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν (1948 - 1973), 167 - 168.

Τσανανᾶ Γεωρ. Α., *Γ. Φλωρόφσκυ*, Θέματα Ὁρθοδόξου Θεολογίας, 87 - 88· *Νίκου Ματσούκα*, Συζητήσεις (Πνευματικὰ θέματα), 464 - 465.

ΜΟΥΣΙΚΗ

Γ. Α. Τ(σανανᾶ), *Σωκράτη Βενάρδου*, 1) «Ἡλιοτρόπια», 2) «Ἐθνεγεροσία», 89 - 90.

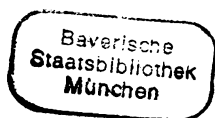
ΧΡΟΝΙΚΑ

Τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Θεσσαλονίκης, ὑπὸ *Χρ. Β(ασιλοπούλου)*, 166 - 167, 233 - 234· *Πρωτοπρ. Κ. Α. Π(αγαγιάννη)*, 78 - 82, 163 - 166, 228 - 233· (*Γ. Α. Τσανανᾶ*), 304, 307 - 323 (Ὁ νέος Μητροπολίτης Θεσσαλονίκης κ. Παντελεήμων)· *Ἀρχιδιακ. Θ. Κ.*, 456 - 462.

Ἐκκλησιαστικαὶ καὶ Θεολογικαὶ εἰδήσεις: 1) Ἀπάντησις τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου Ἐκκλησιῶν πρὸς τὸ ἐπὶ τῇ εἰκοσιπενταετηρίδι ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως αὐτοῦ διάγγελμα τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, 222 - 227· 2) Δογματικαὶ συζητήσεις Ἀγγλικανῶν καὶ Ὁρθοδόξων ἐν Ρουμανίᾳ, 372 - 374· 3) Παράδοσις λειψάνων τοῦ ἁγίου Κυρίλλου ὑπὸ ἀντιπροσώπου τοῦ Παπα Ρώμης εἰς τὸν Πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως, 453 - 455.

ΛΗΦΘΕΝΤΑ ΒΙΒΛΙΑ, ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ, ΦΥΛΛΑΔΙΑ, ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ

Σελ. 90 - 92, 169 - 172, 237 - 240, 301 - 304, 376 - 380 (ταξινόμησις καὶ καταχώρισις ὑπὸ *Γ. Α. Τ.*).

Ἔτησία συνδρομὴ	Δρχ. 50
Διὰ τὰς I. Μονάς, Σχολικὰς Βιβλιοθήκας καὶ Σωματεῖα	» 60
Διὰ τὸ ἐξωτερικὸν	Δολ. 5
Δ) νῆσις: Διαχειρίσιν περιοδ. «Γρ. ὁ Παλαμᾶς», I. Μη- τρόπολιν Θεσσαλονίκης ἢ Ταχ. θυρίς 335	

— Τὰ πρὸς δημοσίευσιν ἀποστελλόμενα εἰς τὸ περιοδικὸν χειρόγραφα παρακαλοῦμεν νὰ εἶναι εὐανάγνωστα, γεγραμμένα ἐπὶ τῆς μιᾶς μόνον ὄψεως τοῦ χάρτου καὶ νὰ μὴ ὑπερβαίνουν τὰ δύο τυπογραφικὰ φύλλα (32 σελίδες). Τὰ χειρόγραφα δὲν ἐπιστρέφονται.

— Τὰ ἐκάστοτε δημοσιευόμενα ἄρθρα ἀπηχοῦν τὰς γνώμας τῶν συγγραφέων.

— Εἰς τοὺς συνεργάτας τὸ περιοδικὸν παρέχει δωρεὰν 25 ἀντίτυπα ἐξ ἀνατυπώσεως τῆς μελέτης αὐτῶν, ἐφ' ὅσον ζητήσουν τοῦτο γραπτῶς παρὰ τῆς Συντάξεως.

Διευθύνσεις συμφώνως πρὸς τὸ Ν.Α. 346/69 «Περὶ τύπου»

Διευθυντής: Ἰωάν. Ε. Ἀναστασίου, Π. Πατρῶν Γερμανοῦ 30, Θεσσαλονίκη, τηλ. 225-656.

Ἀρχισυντάκτης: Παντελῆς Ρόκκος, Ἀναλήψεως 13, Θεσσαλονίκη, τηλ. 830-888.

Συντάκτης: Γεώργιος Α. Τσανανᾶς, Κασσάνδρου 100, Θεσσαλονίκη, τηλ. 263-556.

Διευθυντής Τυπογραφείου: Ὀλυμπος Μ. Τριανταφύλλου, Ἰφιγενείας 4, Βυζάντιον, τηλ. 414-736.

Θεοδώρου Νικολάου Δρ. Φ.

Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΝ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΛΟΥΘΗΡΑΝΙΚΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

Ὁ τίτλος οὗτος ὑπῆρξε τὸ κεντρικὸν θέμα τῆς τρίτης θεολογικῆς συζητήσεως καὶ συσκέψεως μεταξὺ ἀντιπροσώπων τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ τῆς Εὐαγγελικῆς Ἐκκλησίας τῆς Γερμανίας, ἡ ὁποία ἐπραγματοποιήθη εἰς τὸ ἐν Chambésy/Genève Ὁρθόδοξον Κέντρον τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἀπὸ 2ας μέχρι 5ης Ὀκτωβρίου 1973 καὶ περὶ τῆς ὁποίας ἐπιθυμοῦμεν ἐνημερωτικῶς νὰ σημειώσωμεν ὀλίγα τινά¹.

Ὡς γνωστόν, ἡ πρώτη θεολογικὴ συζήτησις μεταξὺ τῶν δύο Ἐκκλησιῶν διεξήχθη ἀπὸ 16ης ἕως 19ης Μαρτίου 1969 εἰς Κων/πολιν ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ ἀειμνήστου Πατριάρχου Ἀθηνᾶγορου Α΄², ἡ δὲ δευτέρα ἀπὸ 4ης ἕως 8ης Ὀκτωβρίου 1971 εἰς τὴν Εὐαγγελικὴν Ἀκαδημίαν τοῦ Arnoldshain/Frankfurt τῆς Δ. Γερμανίας³. Ἐν τῷ μεταξὺ ἔχουν ἐκδοθῆ αἱ εἰσηγήσεις καὶ τὰ πρακτικὰ καὶ τῆς δευτέρας συζητήσεως εἰς ἴδιον τεῦχος ὑπὸ τοῦ Kirchliches Außenamt τῆς Εὐαγγελικῆς Ἐκκλησίας τῆς Γερμανίας, τὸ ὁποῖον φέρει τὸν τίτλον: Christus - Das Heil der Welt. Zweites Theologisches Gespräch zwischen dem Patriarchat Konstantinopel und der EKD, Beiheft zur Ökum. Rundschau Nr. 22, Evng. Missionsverlag, Stuttgart 1972. Τὸ βιβλίον, τὸ ὁποῖον προλογίζει ὁ Πρόεδρος τοῦ Γραφείου Ἐξωτερικῶν Ὑποθέσεων Dr. Adolf Wischmann, ἀφιερώνεται «εἰς τὴν μνήμην τῆς Αὐ-

1. Ἡ ὡς ἄνω συνάντησις προαναγγέληται εἰς τὸ ὑπ' ἀριθμ. 84 (18. Σεπτ. 1973) φύλλον τοῦ Δελτίου Εἰδήσεων τοῦ Ὁρθοδόξου Κέντρον τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου «Ἐπίσκεψις» (σ. 6-9) ὑπὸ τὸν τίτλον: «Ἡ προσεχὴς συνάντησις Ὁρθοδόξων καὶ Λουθηρανῶν εἰς τὸ Ὁρθόδοξον Κέντρον ἐν Chambésy».

2. Πρβλ. σχετικῶς Dialog des Glaubens und der Liebe, Beiheft Nr. 11 zur Ökumenischen Rundschau, Evng. Missionsverlag, Stuttgart 1970.

3. Βλ. Θ. Νικολάου, Θεολογικὴ συζήτησις εἰς Arnoldshain (4-8.10.1971, «Κληρονομία» 4, 1972, 464-466.

τοῦ Παναγιώτητος, Ἀθηνᾶγορου Α΄, Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως 1886 - 1972».

Ὁρθῶς τονίζεται εἰς τὸν Πρόλογον αὐτοῦ: «Δημοσιεύομεν τὰς εἰσηγήσεις καὶ τὴν συζήτησιν τῆς δευτέρας ταύτης συσκέψεως ἐν τῇ ἐλπίδι καὶ μετὰ τῆς εὐχῆς, ὅπως οἱ θεολογικοὶ παλμοὶ καὶ σκέψεις, αἱ ὁποῖαι ἐμπεριέχονται εἰς αὐτό, διαδοθῶν πέραν τοῦ κύκλου τῶν συμμετασχόντων καὶ καταστοῦν ἀφορμὴ περαιτέρω στοχασμοῦ ἐπὶ τῶν κοινῶν βάσεων τῆς χριστιανικῆς μας πίστεως καὶ ζωῆς» (σ. 6). Θὰ ἦτο εὐχῆς ἔργον, ἂν τὰ κείμενα ταῦτα μετεφράζοντο καὶ ἐδημοσιεύοντο καὶ εἰς τὴν Ἑλληνικὴν. Τοιοῦτοτρόπως θὰ ἐπετυγχάνετο εὐρυτέρα ἐνημέρωσις καὶ διάδοσις τῆς προσπαθείας ταύτης.

Ἡ περὶ ἧς ἐνταῦθα ὁ λόγος τρίτη θεολογικὴ συζήτησις μεταξὺ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ τῆς Εὐαγγελικῆς Ἐκκλησίας τῆς Γερμανίας, συγκρινομένη πρὸς τὰς ἄλλας δύο, ἔτυχεν ἀναμφιβόλως σοβαροτέρας καὶ ἐπιμελεστέρας προετοιμασίας. Εἰς τοῦτο συνετέλεσεν ἀσφαλῶς σὺν τοῖς ἄλλοις ἡ ἐμπειρία τῶν δύο προηγηθεισῶν ἐπαφῶν. Ὁ καθορισμὸς τῆς Ὁρθοδόξου Ἀντιπροσωπείας ἐγένετο ὑπὸ τῆς Α. Θ. Παναγιώτητος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κ. Δημητρίου καὶ τῆς περὶ Αὐτὸν Ἀγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου ἤδη κατ' Ἀπρίλιον 1974⁴. Τοιοῦτοτρόπως εἶχον τὰ μέλη τῆς Ἀντιπροσωπείας τὴν εὐκαιρίαν ἐντόνου καὶ ὑπευθύνου προπαρασκευῆς: ταῦτα δὲ ἦσαν: Μητροπολίτης Γερμανίας καὶ Ἐξαρχος Κεντρῶας Εὐρώπης Εἰρηναῖος Γαλανάκης, Πρόεδρος τῆς Ὁρθοδόξου Ἀντιπροσωπείας, Μητροπολίτης Καλαβρίας Dr. Αἰμιλιανὸς Τιμιάδης, Μητροπολίτης Τρανουπόλεως Dr. Λαμασκηνὸς Παπανδρέου, Ἐπίσκοπος Ἐλαίας Ἀύγουστίνος Λαυπαρδάκης, Ἀρχιμ. Βασίλειος Τσιοπανᾶς, ὁ ὁποῖος, κωλυθεὶς νὰ προσέλθῃ, ἀντικατεστάθῃ ὑπὸ τοῦ Ἀρχιμ. Κυρίλλου Ἀργέντη, Πρωτοπρεσβύτερος Καθηγητῆς Dr. Βόρις Μπομπρίνσκυ, Πρεσβύτερος Καθηγητῆς Dr. Ἡλίας Μελία, Διάκονος Σπυρίδων Παπαγεωργίου, Καθηγητῆς Dr. Βασίλειος Ἀναγνωστόπουλος καὶ Dr. Θεόδωρος Νικολάου.

Ἡ Εὐαγγελικὴ Ἐκκλησία τῆς Γερμανίας ἀντεπροσωπεύθη ὑπὸ τῶν: Ἐπισκόπου Dr. H. Kunst, Προέδρου τῆς Εὐαγγελικῆς Ἀντι-

4. Ἡ σεπτῇ αὐτῇ ἀπόφασις ἐκοινοποιήθη ἀρμοδίως διὰ Πατριαρχικοῦ Γράμματος ἀπὸ τῆς 17ης Ἀπριλίου 1973 (Ἀριθμ. Πρωτ. 315), τὸ ὁποῖον καθώριζε πλὴν τῆς Ἐπιτροπῆς τὸν τόπον, τὸν χρόνον, τὸ θέμα καὶ τοὺς Ὁρθοδόξους εἰσηγητὰς τῆς συσκέψεως.

πρόσωπείας, Προέδρου Dr. A. Wischmann, Προέδρον Dr. Th. Schober, Ἐπισκόπου DDr. E. Eichele, τῶν Καθηγητῶν Dr. H. Geisser, Dr. F. Heyer, Dr. L. Perlitt, Dr. W. Schneemelcher, DDr. R. Stupperich, τῶν ἐκκλησιαστικῶν Συμβούλων Dr. H. Krüger, W. Gundert, τοῦ Dr. Chr. Felmy καὶ K. H. Hess.

Ἡ ἄφιξις σχεδὸν πάντων τῶν ἀντιπροσώπων ἐπραγματοποιήθη, ὡς προεβλέπετο, τὴν 1ην Ὀκτωβρίου. Αἱ ἐργασίαι ἤρχισαν τὴν Τρίτην, 2αν Ὀκτωβρίου, προήδρευσαν δὲ κατ' αὐτὰς ἐναλλάξ οἱ Πρόεδροι τῶν δύο ἀντιπροσωπειῶν. Μετὰ τὴν προσφώνησιν τοῦ Προέδρου τῆς Ὀρθόδοξου Ἀντιπροσωπείας, Μητροπολίτου κ. Εἰρηναίου, καὶ τὴν ἀντιφώνησιν τοῦ Προέδρου τῆς Εὐαγγελικῆς Ἀντιπροσωπείας Ἐπισκόπου κ. Kunst, οἱ ὁποῖοι ἀνεφέρθησαν δι' ὀλίγων εἰς τὴν «ἵστορίαν» τῶν συναντήσεων, τὴν σημασίαν τοῦ ὑπὸ συζήτησιν θέματος καὶ πρὸ πάντων τὸν σπουδαῖον ρόλον, τὸν ὁποῖον διαδραματίζουν ἀνάλογοι συζητήσεις καὶ ἐπαφαὶ πρὸς σύσφιγξιν καὶ ἐδραίωσιν ἀγαθῶν σχέσεων καὶ εἰρηνικῆς ἀτμοσφαιράς μεταξὺ τῶν δύο Ἐκκλησιῶν, ἤρχισεν ἡ διαπραγματεύσεις τοῦ θέματος τοῦ συνεδρίου: «Ὁ ἄνθρωπος κατὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς Ὀρθόδοξου καὶ τῆς Λουθηρανικῆς Ἐκκλησίας». Αὐτὴ ἐγένετο δι' εἰσηγήσεων καὶ συζητήσεων, αἱ ὁποῖαι ἠκολούθουν μεθ' ἐκάστην εἰσηγήσιν. Οἱ εἰσηγηταὶ καὶ τὰ ἐπὶ μέρους θέματα αὐτῶν εἶχον ὀρισθῆ ὡς ἑξῆς:

1. Καθηγητῆς L. Perlitt: «Ὁ ἄνθρωπος κατὰ τὴν ἀποκάλυψιν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης».
2. Καθηγητῆς B. Ἀναγνωστόπουλος: «Ἡ μαρτυρία τῶν Πατέρων περὶ τοῦ ἀνθρώπου». Συμπληρωματικῶς ἀνέπτυξεν ἐπ' αὐτοῦ ὠρισμένας ἀπόψεις καὶ ὁ Καθηγητῆς W. Schneemelcher.
3. Καθηγητῆς F. Heyer: «Ἡ Ὀρθόδοξος ἀνθρωπολογία τοῦ παρόντος ἐκ τῆς σκοπιᾶς ἑνὸς Εὐαγγελικοῦ Θεολόγου».
4. Μητροπολίτης Τρανουπόλεως Δαμασκηνός: «Ἡ Ὀρθόδοξος ἀντίληψις περὶ ἀνθρώπου ἐν τῇ συγχρόνῳ Θεολογίᾳ».
5. Πρόεδρος Th. Schober: «Ἡ χριστιανικὴ ὑπαρξις μεταξὺ ἀποδόσεως ἐν τῇ ἐργασίᾳ καὶ παθημάτων τοῦ βίου».
6. Μητροπολίτης Καλαβρίας Αἰμιλιανός: «Ἐν τῇ ἀναζητήσει τοῦ νοήματος τῆς ὑπάρξεώς μας».

Καίτοι πρόκειται μελλοντικῶς νὰ ἐκδοθοῦν τόσον αἱ εἰσηγήσεις ὅσον καὶ τὰ κυριότερα σημεῖα τῆς συζητήσεως, ὅπως συνέβη καὶ πα-

λαιότερον, ἐν τούτοις κρίνεται σκόπιμον νὰ δοθῇ ἐνταῦθα ἐν γενικαῖς γραμμαῖς τὸ περιεχόμενον τῶν εἰσηγήσεων.

Τὴν Τρίτην, 2αν Ὀκτωβρίου, ἀνεγνώσθησαν αἱ δύο πρῶται ἀνακοινώσεις. Ὁ καθ. Perlitt ἀνέπτυξε τὸ θέμα «Ὁ ἄνθρωπος κατὰ τὴν ἀποκάλυψιν τῆς Π. Διαθήκης. Ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ 8ου Ψαλμοῦ». Ἐρμηνεύσας διεξοδικῶς καὶ ἐπισταμένως τοῦτον, ἀνέπτυξε τὰ ἐξῆς. Ἡ Π. Διαθήκη δὲν παρέχει συγκεκριομένην ἀνθρωπολογίαν, ἀλλὰ θρησκευτικὰς καὶ ἱστορικὰς ἐμπειρίας ἐνὸς λαοῦ, τοῦ Ἰσραήλ, ἐν τῇ σχέσει του πρὸς τὸν Γιαχβέ. Αἱ ἐμπειρίαι αὐταὶ καλύπτουν μίαν ὁλόκληρον χιλιετηρίδα, προέρχονται ἀπὸ ἀνθρώπους διαφόρων κοινωνικῶν βαθμίδων καὶ τάξεων καὶ περιγράφουν τὰς σχέσεις τῶν ἀνθρώπων αὐτῶν κυρίως ἐν τῇ λατρείᾳ. Τοιοῦτοτρόπως καὶ εἰς τὸν 8ον Ψαλμὸν δὲν ἔχομεν ἐπιστημονικὴν ζήτησιν καὶ ἔρευναν περὶ ἀνθρώπου, ἀλλὰ προσευχὴν τινα. Δι' αὐτὸ εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ Ψαλμοῦ δὲν τίθεται ἀκαδημαϊκὴ τις ἐρώτησις, ἀλλὰ ἡ προσφώνησις «Γιαχβέ, ὁ Θεὸς ἡμῶν». Τὸ «Σὺ» τοῦτο διέπει ὁλόκληρον τὸν Ψαλμὸν καὶ δίδει ἀπάντησιν εἰς τὸ περὶ τῆς οὐσίας τοῦ ἀνθρώπου ἐρώτημα. «Ὅ,τι εἶναι ὁ ἄνθρωπος, γίνεται δῆλον ἀπὸ τὸ «Σὺ» τῆς λατρείας. «Ὅ,τι ὁ προσευχόμενος λέγει, ἰσχύει διὰ πάντα τὸν Ἰσραήλ παντὸς χρόνου. Τὸ ὄνομα Γιαχβέ εἶναι τὸ ἱστορικὸν ὄνομα τοῦ Θεοῦ, τοῦ ἀπακολυφθέντος εἰς τὸν Μωϋσῆν (᾽Εξ. 3, 14) καὶ ἐρωτήσαντος περὶ τοῦ ἀνθρώπου: «ἄνθρωπε, ποῦ εἶ;» (Γέν. 3, 9). Ἡ κυριαρχία Του ἀπλώνεται εἰς πᾶσαν τὴν γῆν, ὅλην τὴν οἰκουμένην (στ. 2α καὶ 10), καὶ ἡ δόξα τοῦ ὀνόματός Του μαρτυρεῖται ὑπὸ τοῦ αἴνου τῶν νηπίων καὶ ἀντικατοπτρίζεται εἰς τὴν μαρτυρίαν τῶν ἀδυνάτων καὶ τῶν ἀόπλων, τοὺς ὁποίους προστατεύει.

Τὴν κυριαρχίαν ταύτην τοῦ Θεοῦ ἀμαρῶνει ἡ πραγματικότης: ὁ ἄνθρωπος ἔχει ἐχθρούς, ἀντιμετωπίζει συνεχῶς τὸ κακόν. Ὡς βασικὸν πρόβλημα εἰς τὴν Π. Διαθήκην προβάλλει ἡ ἀντίθεσις μεταξὺ τῆς δόξης τοῦ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ ὑπαρξις τοῦ κακοῦ. Ὁ Θεὸς προικίζει τὸν ἄνθρωπον μὲ ὅ,τι «καλόν», δι' αὐτὸ ἂς εἶναι αἰνετὸν τὸ ὄνομά Του, ὁ ἄνθρωπος ὅμως παρακούει, ἀθετεῖ τὴν ἐντολήν Του καὶ ἀμαρτάνει, οἰκειοποιεῖται τὸ κακόν. Τὸ κακὸν προέρχεται ἔξωθεν (ἄφρις, ἐθνικοί, ξένοι θεοί), εὐρίσκει ὅμως τὸν ἄνθρωπον πρόθυμον. Ἡ ἀπουσία τοῦ Θεοῦ ἐπιτρῆπει τὴν ἐμφάνισιν τοῦ κακοῦ, τοῦ ὁποίου ἡ δύναμις εἶναι περιορισμένη, καθότι ὁ Θεὸς εἶναι «οἰκτίρων καὶ ἐλεήμων» (᾽Εξ. 34, 5).

Εἰς τοὺς στίχους 4 - 9 γίνεται λόγος ἀμεσώτερον περὶ τοῦ ἀνθρώπου. Αἱ παραστάσεις τῶν στίχων τούτων ἔχουν ἐξωβιβλικὰ παράλληλα, ἔχουν ὅμως προσαρμοσθῆ εἰς τὴν ἰσραηλιτικὴν σκέψιν. Ὁ ἐκφραζόμενος διὰ τὸν ἄνθρωπον μέγας θαυμασμός πρέπει πάλιν νὰ ἐννοηθῆ ὡς προσφώνησις, ὡς ἀναφορὰ εἰς τὸν Θεόν. Ὁ ἄνθρωπος χαίρει ἐντὸς τοῦ κόσμου καὶ ὑμνεῖ τὸν Θεὸν διὰ τὰ ἔργα Του, ἐπὶ τῶν ὁποίων τοῦ ἐπετράπη νὰ κυριαρχῆ. Ὁ Θεὸς προνοεῖ δι' ἕκαστον τῶν μικρῶν καὶ ἀδυνάτων καθὼς ἐπίσης τῶν κακῶν καὶ ἐνόχων ἀνθρώπων. Εἰς τὴν στοργὴν καὶ πρόνοιαν αὐτὴν τοῦ Θεοῦ συγκεκριμενοποιεῖται ἡ ἀξία τοῦ ἀνθρώπου, εἰς τὸν ὁποῖον ἀποδίδονται βασιλικά χαρακτηριστικά (τιμὴ, στεφάνωμα, θέτειν ὑπὸ τοὺς πόδας κλπ.) καὶ ὁ ὁποῖος ἀπολαμβάνει ἰσότιμος ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ εἶναι ὀλίγον μόνον κατώτερός Του. Ἀναφερθεὶς ἐν τέλει ὁ καθ. Perlitt εἰς τὸ «ἰδοὺ ὁ ἄνθρωπος» (Ἰωάν. 19, 5) τοῦ Πιλάτου, δεικνύοντος τὸν Ἰησοῦν, καὶ τὴν ἐπεξήγησιν τοῦ Ἰησοῦ, ὅτι ἡ κυριαρχία Του δὲν εἶναι ἐκ τοῦ κόσμου τούτου (Ἰωάν. 18, 36), κατέκλεισε μὲ τὴν διαπίστωσιν, ὅτι ἡ Κ. Διαθήκη παραμένει εἰς τὴν γραμμὴν τῆς Π. Διαθήκης: Ὁ Θεὸς Πατὴρ εὐσπλαγχνίζεται τὸν ἄνθρωπον, τὸν ἐνθυμεῖται καὶ τὸν ἐπισκέπτεται (στ. 5).

Ὁ Καθηγητὴς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς Χάλκης Β. Ἀναγνωστόπουλος, ὁ ὁποῖος διὰ τοῦ σεπτοῦ Πατριαρχικοῦ Γράμματος εἶχεν ὀρισθῆ ὡς ὁ «κύριος ὁμιλητής», ὠμίλησεν ἐπὶ τοῦ θέματος: «Ἡ μαρτυρία τῶν Πατέρων περὶ τοῦ ἀνθρώπου». Διὰ συστηματικῆς ἐπεξεργασίας καὶ παραθέσεως ἀφθόνου ὕλικου παρουσίασε τὴν περὶ ἀνθρώπου εἰκόνα τῆς ἑλληνικῆς πατερικῆς σκέψεως, ἡ ὁποία, ὡς χαρακτηριστικῶς ἐτόνισε, δὲν εἶναι ἡ εἰκὼν ἑνὸς «κόμματος» ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, ἀλλὰ ἡ διδασκαλία τῆς Ἐκκλησίας, ἐκφραζομένη εἰς τὰ ἔργα ἀρίστων ἐξηγητῶν καὶ ὑποφητῶν τῆς ἀποκαλυφθείσης ἀληθείας. Δι' αὐτὸ εἶναι δυνατὸν ν' ἀποτελέσῃ τὴν κοινὴν βάσιν συναντήσεως Ὁρθοδόξων καὶ Εὐαγγελικῶν.

Κατὰ τὴν διαπραγμάτευσιν, ἀφοῦ ἐμνημόνευσε κατ' ἀρχὴν τοὺς διαφόρους Πατέρας, οἱ ὁποῖοι εἴτε ἠσχολήθησαν διεξοδικώτερον μὲ τὸ ἀνθρωπολογικὸν πρόβλημα, ἀφιερῶσαντες εἰδικὰς πραγματείας εἰς αὐτὸ (π.χ. Γρηγόριος Νύσσης καὶ Νεμέσιος Ἐμέσης), εἴτε μόνον παρεμπιπτόντως ἐκθέτουν ἀνθρωπολογικὰ στοιχεῖα (ἀπὸ τῶν Ἀπολογητῶν μέχρι Γρηγορίου Παλαμᾶ), προέβη ἐν συνεχείᾳ εἰς τὴν ἐξέτασιν τοῦ θέματος ἐπὶ τῇ βάσει τῶν πατερικῶν μαρτυριῶν.

Ὁ ἄνθρωπος, ὅπως περιγράφουν τοῦτον οἱ Πατέρες ἐν τῇ προπρωτικῇ καταστάσει καὶ ζωῇ, διαπτύσοντες ἐν προκειμένῳ τὰ δεδομένα τῆς Ἀγίας Γραφῆς, εἶναι τὸ μόνον ὄν, διὰ τὸ ὅποιον ὁ Θεὸς ἐπέδειξεν ἰδιαιτέραν φροντίδα καὶ τὸ ἐδημιούργησε κατ' εἰκόνα τοῦ Κτίσαντος καὶ καθ' ὁμοίωσιν ἐξ ἀοράτου καὶ ὁρατῆς φύσεως, ἐξ ἀύλου δηλαδὴ καὶ νοεραῆς ψυχῆς ἀφ' ἑνὸς καὶ ὕλικου σώματος ἀφ' ἑτέρου. Ἐπροίκισε δὲ αὐτὸ δι' ἐξαιρέτου τιμῆς καὶ ἀξίας καὶ ἔδωκεν εἰς αὐτὸ τὴν ἐπὶ τῆς φύσεως κυριαρχίαν. Ἡ εὐτυχία καὶ τελειότης τοῦ Ἀδάμ πρὸ τῆς πτώσεως συνίστατο εἰς τὴν ἀπόλαυσιν «ἀνωτάτω τροφῶν πνευματικῶν» καὶ «δόξης τῆς παρὰ Θεῶν». Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός, συνοψίζων τρόπον τινὰ τὴν πρὸ αὐτοῦ παράδοσιν, γράφει περὶ τοῦ προπρωτικοῦ ἀνθρώπου: «Ἐποίησεν οὖν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον ἄκακον, εὐθύ, ἐνάρετον, ἄλυπον, ἀμέριμον, πάση ἀρετῇ κατηγλαϊσμένον, πᾶσιν ἀγαθοῖς κομῶντα, οἷόν τινα κόσμον δεύτερον, ἐν μεγάλῳ μικρόν, ἄγγελον ἄλλον προσκυνητὴν, μικτόν, ἐπόπτην τῆς ὁρατῆς κτίσεως, μύστην τῆς νοουμένης, βασιλέα τῶν ἐπὶ γῆς, βασιλευόμενον ἄνωθεν, ἐπίγειον καὶ οὐράνιον, πρόσκαιρον καὶ ἀθάνατον, ὁρατὸν καὶ νοούμενον, μέσον μεγέθους καὶ ταπεινότητος, τὸν αὐτὸν πνεῦμα καὶ σάρκα· πνεῦμα διὰ χάριν, σάρκα διὰ τὴν ἕπαρσιν· τὸ μὲν ἵνα μένη καὶ δοξάζῃ τὸν Εὐεργέτην, τὸ δέ, ἵνα πάσῃ, καὶ πάσῃ ὑπομιμνήσῃται, καὶ παιδεύῃται τῷ μεγέθει φιλοτιμούμενον· ζῶον ἐνταῦθα οἰκονομούμενον, τουτέστιν ἐν τῷ παρόντι βίῳ, καὶ ἀλλαχοῦ μεθιστάμενον, (τουτέστιν) ἐν τῷ αἰῶνι τῷ μέλλοντι· καὶ πέρας τοῦ μυστηρίου, τῇ πρὸς Θεὸν νεύσει θεοούμενον· θεούμενον δέ, μετοχῇ τῆς θείας ἐλλάμψεως καὶ οὐκ εἰς τὴν θείαν μεθιστάμενον οὐσίαν»⁵.

Ἀκολουθῶς ἔθεσε τὸ ἐρώτημα: Ἡδύνατο ὁ ἄνθρωπος νὰ μείνῃ εἰς τὴν πτώσιν καὶ τὰς συνεπείας τῆς; Οἱ Πατέρες δίδουν ἐπ' αὐτοῦ τὴν ἀπάντησιν, ὅτι τοῦτο δὲν ἦτο δυνατόν διὰ τοὺς ἐξῆς δύο βασικοὺς λόγους: πρῶτον ὁ ἄνθρωπος εὐθύς ἐξ ἀρχῆς δὲν ἐδημιουργήθη εἰς ἀπώλειαν, ἀλλ' εἰς ζωὴν, καὶ δεύτερον ὁ Θεὸς δὲν ἠδύνατο νὰ ἀφήσῃ τὸν ἄνθρωπον εἰς τὴν ἀπώλειαν, ἀλλ' ἔπρεπε νὰ εὗρῃ τὰ μέσα καὶ νὰ τὸν σώσῃ, δεχόμενοι τοιοῦτοτρόπως ἐν εἶδος θείας ἀναγκαιότητος. Τὰ δύο ταῦτα σημεῖα ἀποτελοῦν τὰ κύρια χαρακτηριστικὰ τῆς περὶ ἀνθρώπου διδασκαλίας τῶν Ἑλλήνων Πατέρων, οἱ ὅποιοι τὰ συνδέουν κατὰ τὰς ἀναλύσεις των πρὸς τὴν Χριστολογία καὶ τὴν Σωτηριολο-

5. Ἰω. Δαμασκηνοῦ, Ἐκθ. ἀκριβῆς τῆς Ὁρθ. Πίστεως 2, 12, PG 94, 921 AB - 924 A.

γίαν, ἦτοι τὸ σχέδιον τῆς Θείας Οἰκονομίας. Ἡ ἐνσάρκωσις τοῦ Θεοῦ Λόγου ἔσωσε τὸν ἄνθρωπον ἐκ τῆς πτώσεως καὶ τὸν ἀνύψωσε πρὸς τὸ Θεῖον. Ὁ ἄνθρωπος, μετέχων εἰς τὴν καινὴν ἐν Χριστῷ ζωὴν, ἐπανευρίσκει καὶ ἐπαναποκτᾷ «τὴν ἐξ ἀρχῆς χάριν», ἀντιλαμβάνεται ἐκ νέου τὴν «ἑαυτοῦ τιμὴν» καὶ συνειδητοποιεῖ, ὅτι «οὐ... ἐν δυνάμει ἀνθρώπου, οὐδὲ ἐν σοφίᾳ, ἀλλ' ἐν τῇ χάριτι τοῦ Θεοῦ ἐστὶν ἡ σωτηρία»⁶. Ὁχι μόνον δὲ ἡ σωτηρία, ἀλλὰ καὶ ἡ ἐν Χριστῷ τελείωσις καὶ θέωσις τοῦ συνεργοῦντος πιστοῦ ἀνθρώπου.

Ἡ ἀνθρωπολογία τῶν Ἑλλήνων Πατέρων, κατέληξεν ὁ εἰσηγητῆς συγκεφαλαίωνων, φέρει τὰ ἐξῆς γνωρίσματα: 1. εἶναι ἀπολύτως ρεαλιστικὴ, 2. εἶναι αἰσιόδοξος, 3. ἡ δωρηθεῖσα ἐν Χριστῷ χάρις καὶ μακαριότης εἶναι ἄμεσος καὶ πλήρης καὶ 4. ἡ οἰκείωσις τῆς ἐν Χριστῷ σωτηρίας εἶναι ἐν εἶδος ἀντιδόσεως μεταξὺ Χριστοῦ καὶ ἀνθρώπου. Ὁ Χριστὸς Λόγος δωρίζει τὴν χάριν καὶ ὁ ἄνθρωπος προσφέρει τὴν θέλησιν καὶ τὴν ζωὴν του. Ἡ ἀνθρωπολογία, κατὰ τοὺς Πατέρας, εἶναι ἀδιανόητος χωρὶς ἀναφορὰν εἰς τὸν πρῶτον καὶ τὸν δεῦτερον Ἀδάμ, ἐν δὲ τῇ ἀνθρωπολογία ταύτῃ ἠμπορεῖ νὰ γίνῃ λόγος μόνον περὶ τοῦ ὠλοκληρωμένου καὶ τελείου ἀνθρώπου, δοθέντος, ὅτι ὁ ἐν λόγῳ ἄνθρωπος ζῆ ἐν τῇ χάριτι, πορεύεται, πρὸς τὸν Χριστόν, ὀδηγούμενος ὑπὸ τοῦ Παρακλήτου καὶ ἐπιζητεῖ διηνεκῶς τὴν μετὰ τοῦ Θεοῦ κοινωνίαν καὶ ἔνωσιν.

«Ἡ Ὁρθόδοξος ἀνθρωπολογία τοῦ παρόντος ἐκ τῆς σκοπιᾶς ἐνὸς Εὐαγγελικοῦ Θεολόγου» ἦτο τὸ θέμα τῆς ἀνακοινώσεως τοῦ καθ. Heyer, ἡ ὁποία ἀνεγνώσθη τὴν πρῶταν τῆς Τετάρτης, 3ης Ὀκτωβρίου. Εἰσαγωγικῶς ἐξῆρεν οὗτος τὴν θεμελιώδη σημασίαν τοῦ ἀνθρωπολογικοῦ προβλήματος, τὴν ὁποίαν τοῦτο ἐγνώρισεν ἰδίᾳ ἀπὸ τοῦ 1832 καὶ ἐντεῦθεν. Κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ἐξέδωκεν ὁ γνωστὸς Ρωμαιοκαθολικὸς θεολόγος Adam Möhler τὴν Συμβολικὴν του εἰς αὐτὴν ὑπεστήριξεν, ὅτι ὁ ΡΚαθολικισμὸς καὶ ὁ Προτεσταντισμὸς εἶναι δύο συστήματα καθορίζοντα καὶ ἀναπτύσσοντα καὶ αὐτὰς τὰς λεπτομερείας τῆς διδασκαλίας των ἐπὶ τῇ βάσει μιᾶς ἀρχῆς, ἡ ὁποία ἀκριβῶς τοὺς ὀδηγεῖ εἰς ἀντιθέσεις καὶ πόλωσιν. Ἡ ἐν λόγῳ ἀρχὴ ἀντιθέσεων ἦτο κατὰ τὸν Möhler ἡ ἀνθρωπολογία. Ὁ καθ. Heyer, σκιαγραφήσας ἐν συνεχείᾳ τὰς διαφόρους ἀντιθέσεις μεταξὺ ΡΚαθολικῶν καὶ Προτεσταντῶν ἐπὶ τοῦ ἀνθρωπολογικοῦ θέματος, ὅπως εἶδεν αὐτὰς ὁ Möhler, ὑπε-

6. Μ. Βασιλείου, Εἰς Ψαλμ. 33, PG 29, 353 C.

γράμμισε τὸ γεγονός, ὅτι ἡ ἀνθρωπολογία δὲν ἔτυχεν ἰδιαιτέρας διαπραγματεύσεως ἐν τῇ Ὁρθοδοξίᾳ καὶ ὅτι ἡ περὶ συνεργίας διδασκαλία τῆς παρεξηγήθη ὑπὸ τῶν Προτεσταντῶν, οἱ ὅποιοι κατηγόρησαν τοὺς Ὁρθόδοξους ὡς ἀποδεχομένους λίαν αἰσιοδόξους ἀπόψεις σχετικῶς πρὸς τὸν ἄνθρωπον. Ἡ συνεργία ὅμως εἶναι κάτι, τὸ ὁποῖον ἐπιτρέπει ὁ Θεὸς εἰς τοὺς πιστούς. Οἱ πιστοὶ δέον νὰ ταπεινοφρονοῦν καὶ θεωροῦν τοῦτο τιμὴν. Οἱ Ὁρθόδοξοι οὐδέποτε εἶδον τὴν περὶ συνεργίας διδασκαλίαν των ὡς ἕδαφος, ἐπὶ τοῦ ὁποίου θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ ἴσταται ὁ ἄνθρωπος, ὑπερφρονῶν ἔναντι τοῦ Θεοῦ. Ἐν ἕτερον βασικὸν σημεῖον διαφωνίας μεταξὺ Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως εἶναι τὸ ἐξῆς: Ἡ Δύσις θέτει τὸ βάρος ἐπὶ τοῦ παλαίου ἀνθρώπου, ὁ ὁποῖος ἀναγεννᾶται ἐν Χριστῷ, ἐνῶ ἡ Ἀνατολή βλέπει κυρίως τὴν εἰκόνα τοῦ καινοῦ ἐν Χριστῷ ἀνθρώπου, ὁ ὁποῖος ἀπὸ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Χριστοῦ καὶ ἐξῆς ἀποτελεῖ τὴν μόνην ἀνθρωπίνην πραγματικότητα. Ἡ διδασκαλία περὶ τοῦ ἀνθρώπου ὡς εἰκόνας Θεοῦ ἔχει ὄντολογικὰς προεκτάσεις. Ὅτι ἡ εἰκὼν τοῦ Θεοῦ εὐρίσκεται εἰς τὸν ἄνθρωπον καὶ κατ' ἀντιστοιχίαν ἡ εἰκὼν τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὸν Θεόν, τοῦτο ἀποτελεῖ ὄντολογικὴν βάσιν διὰ τὴν ἔνωσιν Θεοῦ καὶ ἀνθρώπου ἐν τῇ ἐνανθρωπήσει. Αἱ δύο φύσεις ἐν Χριστῷ μεταβιβάζονται ἀπὸ τὸν ἴδιον, τὴν κεφαλὴν, εἰς τοὺς πιστούς, τὸ σῶμά Του. Ὁ Χριστὸς εἶναι τὸ ἀρχέτυπον τοῦ ἀνθρώπου.

Ἡ Ὁρθόδοξος ἀνθρωπολογία διακρίνεται διὰ τὴν ὁμοφωνίαν τοῦ ὄρισμένων οὐσιωδῶν στοιχείων τῆς. Ἀντιθέτως ἡ Εὐαγγελικὴ ἀνθρωπολογία τοῦ παρόντος παρουσιάζεται ὑπὸ τέσσαρας κυρίως ὕψεις: ἐκάστη αὐτῶν ἐξαίρει στοιχεῖα, τὰ ὁποῖα εἶναι συχνάκις διάφορα. Παρὰ πᾶσαν ὅμως διαφορὰν καὶ αἱ τέσσαρες αὐταὶ κατευθύνσεις ἀντιλαμβάνονται τὴν «εἰκόνα Θεοῦ» πάντοτε ὡς παράστασιν σχέσεως. Ἡ σχέσις αὕτη εἶναι διὰ μὲν τὸν Karl Barth χριστολογικὴ, διὰ δὲ τὸν Rudolf Bultmann ὑπαρξιακὴ, διὰ τὸν Friedrich Gogarten προσωπικὴ καὶ διὰ τὸν Paul Tillich ὄντολογικὴ.

Τὸ ἀπόγευμα τῆς αὐτῆς ἡμέρας ὁ Μητροπολίτης Τρανουπόλεως Δαμασκηνὸς ἀνέγνωσε τὴν εἰσήγησιν: «Ἡ Ὁρθόδοξος ἀντίληψις περὶ ἀνθρώπου ἐν τῇ συγχρόνῳ Θεολογίᾳ». Ἡ πλάνη, εἶπε χαρακτηριστικῶς ἐν ἀρχῇ ὁ ὁμιλητής, τοῦ ἐκκοσμικευμένου ἀνθρώπου τῆς σήμερον φαίνεται, ὅτι δὲν εἶναι «θεολογικὴ», ἀλλὰ «ἀνθρωπολογικὴ». Τὸ ἐνδιαφέρον του συγκεντρώνεται εἰς συγκεκριμένα προβλήματα, ὁ καινὸς ἐν Χριστῷ ἄνθρωπος παραμελεῖται καὶ ἐνίοτε συγχέεται μετὰ τῶν

προβλημάτων τούτων. Εἶναι γνωσταί βασικάί τινες θεολογικάί ὄψεις τοῦ ἀνθρωπολογικοῦ θέματος, αἱ ὁποῖαι ἀπορρέουν ἀπὸ τὰς διδασκαλίας περὶ ἐνανθρωπήσεως τοῦ Χριστοῦ, περὶ τοῦ ἀνθρώπου ὡς προσώπου, περὶ ἐνότητος τῆς Ἀγίας Τριάδος καὶ τῶν δύο ἐν Χριστῷ φύσεων.

Εἰς τὴν σύγχρονον Ὁρθόδοξον Θεολογίαν ἐμφανίζονται τάσεις τινὲς ἐν σχέσει πρὸς τὸν καινὸν ἐν Χριστῷ ἄνθρωπον. Αἱ ἐν λόγῳ τάσεις ἀποτελοῦν, ὡς ἐτόνισεν ὁ Μητροπολίτης Τρανουπόλεως, ἐν πολλοῖς συνέχειαν τῆς πατερικῆς σκέψεως. Τοιουτοτρόπως θεωροῦν οἱ ἐρευνηταὶ ἀπαραίτητον νὰ διευκρινίσουν καὶ ὑπογραμμίσουν, ἄλλοτε μὲν τὰς σχέσεις τοῦ καινοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸν φυσικόν, ἄλλοτε δὲ τὰς Ὁρθόδοξους θέσεις ἔναντι νεωτερισμῶν τοῦ δυτικοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ ἄλλοτε πάλιν τὴν σημασίαν τοῦ ἀνθρώπου ὡς ζωῆς εἰκόνας τοῦ Θεοῦ ἢ τὴν θεώρησιν αὐτοῦ ἐν τῇ λειτουργικῇ ζωῇ τῆς Ὁρθοδοξίας· ἐνταῦθα ὁ ἄνθρωπος λαμβάνεται ἐξ ἐνὸς ὡς σύνολον, ἤτοι ὡς σῶμα καὶ ψυχὴ, καὶ ἐξ ἐτέρου ὡς μέρος ἐνὸς συνόλου, τῆς Ἐκκλησίας, καὶ εὐρίσκεται εἰς κοινωνίαν ὄχι μόνον πρὸς τὸν Χριστόν, ἀλλὰ καὶ πρὸς τοὺς ἄλλους πιστοὺς, μετὰ τῶν ὁποίων ἀποτελεῖ ἀδιάσπαστον ἐνότητα (σῶμα Χριστοῦ). Ἡ δὲ πρὸς τὸν Θεὸν ὁδὸς εἶναι ὡσαύτως ἡ ἀληθῆς ὁδὸς πρὸς τὸν πλησίον. Ἡ θεολογικὴ παράδοσις ἀνήγαγε τὴν Ἡθικὴν εἰς αὐτόνομον σύστημα, ἐν ἀντιθέσει ὅμως πρὸς τὴν παράδοσιν ταύτην ἡ εὐχαριστηριακὴ θεώρησις τοῦ κόσμου καὶ τῆς κοινωνίας ἀπαιτεῖ, ὅπως ἡ ἠθικὴ ζωὴ ἐκπηγάξῃ ἐκ τῆς ἐν Χριστῷ μεταμορφώσεως καὶ ἀναπλάσεως τῆς δημιουργίας καὶ τοῦ ἀνθρώπου καὶ εἶναι συνέπεια τῆς μυστηριακῆς ζωῆς καὶ ὄχι ἠθικῶν τύπων καὶ κανόνων. Ἀκολούθως παρέθεσεν ὠρισμένα σημεῖα ἐκ τοῦ ἄρθρου τοῦ καθ. Στ. Παπαδοπούλου, «Τὸ θέμα 'καινὸς καὶ φυσικὸς ἄνθρωπος' ἐν τῇ σχέσει αὐτοῦ πρὸς τὰ σύγχρονα ρεύματα», τὸ ὁποῖον οἱ ἀναγνῶσται τοῦ παρόντος Περιοδικοῦ ἀσφαλῶς ἔχουν ὑπ' ὄψει⁷.

Τέλος ἀνεφέρθη ὁ ὁμιλητὴς εἰς τὴν «ἀθανασίαν», τὴν ὁποίαν ὁ ἄνθρωπος ἠδύνατο νὰ προσλάβῃ τελειούμενος. Ἐκαμνεν ὅμως κακὴν χρῆσιν τοῦ αὐτεξουσίου, παρήκουσε καὶ ἠμάρτησε. Δι' αὐτὸ καὶ ἠκολούθησεν ὁ θάνατος. Ὁ δὲ ἐνανθρωπήσας Χριστὸς ἐδώρησε καὶ πάλιν εἰς τὸν ἄνθρωπον τὴν ζωὴν. Ὁ ἄνθρωπος δύναται καὶ πάλιν νὰ ἐξομωιωθῇ πρὸς τὸν Θεὸν καὶ νὰ ζήσῃ τὴν μετ' αὐτοῦ κοινωνίαν. Ὁ Χριστὸς ἐλθὼν, ἵνα καταργήσῃ τὸν θάνατον, μᾶς ἀνενέωσε κατὰ τὴν εἰκόνα Του καὶ μᾶς ἐχάρισε τὴν δυνατότητα νὰ γίνωμεν μέτοχοι τῆς

7. Βλ. ἰδιαιτέως «Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς» 56, 1972, 474 - 478.

μελλούσης ζωῆς καὶ μακαριότητος. Ὁ Χριστὸς μετὰ τῶν δύο ἐν αὐτῷ φύσεων ἀπέβη τὸ πρότυπον τοῦ καινοῦ ἀνθρώπου.

Ἡ εἰσήγησις τοῦ Μητροπολίτου Καλαβρίας εἶχεν ὡς θέμα: «Ἐν τῇ ἀναζητήσει τοῦ νοήματος τῆς ὑπάρξεώς μας». Ὁ ἄνθρωπος εὐρίσκειται συνεχῶς ἀντιμέτωπος δυσχερειῶν καὶ θλίψεων, αἱ ὁποῖαι τὸν ἐμποδίζουν νὰ πραγματώσῃ τὴν χριστιανικὴν του ζωὴν καὶ ὑπαρξιν, ὅπως τοῦτο εἶναι ἀρεστὸν εἰς τὸν Δημιουργόν του. Πρὸς περιγραφὴν καὶ παράστασιν τοῦ ἀγῶνος τούτου ἐξήγησεν ὁ εἰσηγητὴς τὰ ἐξῆς σημεῖα:

1. Ὁ ἄνθρωπος ὡς ἐν ὄν, τὸ ὁποῖον προωρίσθη εἰς ἐξέλιξιν καὶ ἀνάπλασιν. Δι' αὐτὸ βασικὴ εἶναι ἡ ὀφειλὴ του νὰ γίνῃ «μιμητὴς Χριστοῦ» καὶ ὁμοιωθῇ κατὰ τὸ δυνατόν πρὸς τὸν Θεόν· κυρίως ὅμως νὰ συναποτελέσῃ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τὴν «κοινωνίαν τῶν ἁγίων», ἥτοι τὴν θάλασσαν ἐκείνην τῆς ἀγάπης, ἡ ὁποία ἀποτελεῖται ἀπὸ ἡμᾶς, τὰς πολλὰς ἐπὶ μέρους σταγόνας.

2. Κατὰ τῶν ἀπατηλῶν μέσων σωτηρίας. Ὁ ἄνθρωπος ἀντικαθιστᾷ πολλάκις τὴν εὐθύνην του ἀπέναντι τῆς κλήσεως δι' ἐσφαλμένων κανόνων ζωῆς καὶ ἀπατηλῶν συνθημάτων καὶ δικαιολογιῶν. Ὁ πιστὸς ἀντιθέτως κινεῖται εἰς εὐρὴν ὀρίζοντα καὶ ἔχει ἀνακαλύψει τὸ νόημα τῆς ὑπάρξεώς του εἰς τὴν δύναμιν τοῦ Εὐαγγελίου. Ἡ πραγματικὴ ζωὴ του εἶναι ἡ μετὰ θάνατον, ἡ ὁποία ὅμως ἀρχίζει ἐντεῦθεν. Ἡ σύγχρονος φιλοσοφία τοῦ μηδενισμοῦ καὶ τοῦ παραλόγου διαγράφει κάθε προσφορὰν τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς φιλοσοφίας καὶ τῆς χριστιανικῆς σκέψεως καὶ πίστεως. Θεὸς καὶ μεταφυσικὴ εἶναι ἔννοιαι, αἱ ὁποῖαι δὲν ἔχουν λόγον ὑπάρξεως. Δὲν ὑπάρχει τίποτε. Καλλίτερον εἰπεῖν ὑπάρχει μόνον ὁ ἄνθρωπος. Ποῖος ἄνθρωπος ὅμως; Ὁ ἄνθρωπος ὁ αὐτόνομος, ὁ ἀπηλλαγμένος ἀπὸ τὸ ἀπόλυτον, ἀπὸ κάθε πρότυπον καὶ κάθε πιστεύω. Ἀπὸ ἐδῶ ὅμως προέρχεται ἡ ἀπαισιοδοξία, ἡ ἀγωνία καὶ ἡ σύγχυσις. Χωρὶς τὴν ἐσχατολογικὴν ἐλπίδα ὁ ὀρίζων στενεύει· ὁ ἄνθρωπος βλέπει μόνον τὸ κακόν, ἄγεται εἰς τὴν ἀμφιβολίαν καὶ τὴν ἀβεβαιότητα. Ὁ ἄνθρωπος εἶναι μυστήριον, τὸ ὁποῖον ἐξηγεῖται ὠρισμένως ἐπὶ τῇ βάσει φυσικῶν νόμων, καὶ παρὰ ταῦτα μένει ἀνεξήγητον, μένει μυστήριον.

3. Ἄμαρτία, ἀγωνία καὶ βία. Ἡ ἐνανθρώπησις τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐδημιούργησε μίαν διαλεκτικὴν τῆς ἀγιότητος τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς τραγικότητος τοῦ ἁμαρτωλοῦ ἀνθρώπου. Ἡ βία ἀπορρέει ἀπὸ τὴν ἀγωνίαν καὶ κυρίως ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν, ἡ ὁποία σημαίνει ἀποτυχίαν

τοῦ τεθέντος καὶ ἐπιδιωκόμενου τέλους, ἀπομάκρυνσιν ἀπὸ τὸν Θεὸν καὶ ἀπώλειαν τῆς μετ' Αὐτοῦ κοινωνίας.

4. Τὸ μυστήριον τοῦ πάθους. Ὁ χριστιανὸς δὲν προσπαθεῖ ν' ἀποφύγη τὸ μαρτύριον, ἀλλ' ἀντιθέτως ἐπιθυμεῖ νὰ γίνῃ «μιμητὴς τοῦ πάθους», ὅπως γράφει ὁ ἅγιος Ἰγνάτιος Ἀντιοχείας πρὸς τοὺς χριστιανούς τῆς Ρώμης, οἱ ὁποῖοι ἤθελον νὰ τὸν σώσουν ἀπὸ τὸ μαρτύριον⁸. Τύπος τοῦ μαρτυρίου εἶναι ὁ Χριστὸς καὶ «πολλοὶ χριστοὶ οἱ ἐκείνου μιμηταί»⁹, ὅπως λέγει ἕτερος ἐκκλησιαστικὸς συγγραφεὺς. Τὸ πάθος καὶ τὸ μαρτύριον ἀποκτοῦν νόημα, ὅταν θεωρηθῶν ἐν συσχετισμῷ πρὸς τὴν ἁμαρτίαν. Ὁ Σταυρὸς δίδει ὁμοίως νόημα εἰς τὸ πάθος, ὅχι τόσο διότι συνδέει πάθος καὶ ἁμαρτίαν, ὅσον διότι κάμνει τὸ πάθος σημεῖον τῆς ἀγάπης. Ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ δὲν γνωρίζει ὄρια, ἀλλ' ἀπλώνεται καὶ περιλαμβάνει ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, τὸ δὲ πάθος φέρει διὰ τῆς ἀγάπης καρπούς.

5. Ἡ παιδαγωγικὴ σημασία τοῦ πάθους. Τὸ πάθος τοῦ Χριστοῦ εἶναι ἐν ταυτῷ νίκη κατὰ τῶν δυνάμεων τοῦ κόσμου τούτου. Ἡ νίκη αὕτη μένει περιφανὴς καὶ ἀναλλοίωτος, ὁ δὲ χριστιανὸς δύναται πάντοτε νὰ κηρύσσει ταύτην. Ἡ παρούσα ζωὴ εἶναι τὸ σχολεῖον τῆς αἰωνιότητος καὶ ὁ Κύριος εἶναι Ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος ἀπομακρύνει τὴν ἀγωνίαν, προσφέρει τὴν εἰρήνην, τὸν καρπὸν τοῦ πάθους Του, καὶ μᾶς ἀπαλλάσσει ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν καὶ τὰς συνεπείας τῆς.

Τέλος ἡ ἀνακοίνωσις τοῦ Προέδρου Th. Schober, ἡ ὁποία ἀνεγνώσθη ἀμέσως μετὰ τὴν τοῦ Μητροπολίτου Καλαβρίας τὴν πρωτὰν τῆς Πέμπτης, 4ης Ὀκτωβρίου, ἔφερε τὸν τίτλον: «Ἡ χριστιανικὴ ὑπαρξις μεταξὺ ἀποδόσεως ἐν τῇ ἐργασίᾳ καὶ τῶν παθημάτων τοῦ βίου»¹⁰. Ὁ ὁμιλητὴς ὑπεγράμμισεν ἐν ἀρχῇ τὴν ἐπικαιρότητα τῶν δύο ὄρων (Leistung καὶ Leiden) ἀφ' ἑνὸς καὶ τὴν ἔντασιν ἀφ' ἑτέρου, ἡ ὁποία ὑφίσταται μεταξὺ αὐτῶν. Ἡ κριτικὴ κατὰ τῆς κοινωνίας τῆς ἀποδόσεως ἐν τῇ ἐργασίᾳ ὡς τοῦ μοναδικοῦ μέτρου ἀξιολογήσεως τῆς ἰδίας τῆς κοινωνίας καὶ τοῦ ἀνθρώπου εἰδικώτερον εἶναι ἀπαραίτητος καὶ πρέπει ν' ἀσκήται καὶ ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας. Κριτικὴ ἐν προκειμένῳ δὲν σημαίνει καταδίκην τῆς ἐργασίας ἢ διαμφισβήτη-

8. Ἰγν. Ἀντιοχείας, Πρὸς Ρωμαίους 6, 3, ΒΕΠΕΣ 2, 276, 4. Πρβλ. Τοῦ αὐτοῦ, Πρὸς Ἐφεσίους 1, Β^ο.ΠΕΣ 2, 285, 14 ἐξ.

9. Ὁριγένους, Εἰς Ἰωάν. 6, 6, ΒΕΠΕΣ 12, 18, 30.

10. Τὸν τίτλον τῆς εἰσηγήσεως τοῦ Προέδρου Th. Schober μεταφράσαμεν ἐλευθέρως, διότι ἡ ἐπὶ λέξει μεταγλώττισις τοῦ γερμανικοῦ τίτλου: «Die christliche Existenz zwischen Leistung und Leiden» θὰ ἦτο δυσνόητος.

σιν τῆς ἀποδοτικῆς τοῦ ἀνθρώπου δράσεως καὶ ἰκανότητος. Ἡ ἐργασία ἀντιθέτως εἶναι εὐλογία Θεοῦ καὶ συμμετοχὴ εἰς τὴν δημιουργικὴν Του ἐνέργειαν. Εἶναι ὡσαύτως ἐντολὴ τῆς Κ. Διαθήκης (2 Θεσ. 3, 10 - 11). Ἡ ἐργασία ὅμως δὲν φέρει εἰς τὸν ἐργαζόμενον τὴν σωτηρίαν. Αὕτη ἀπορρέει ἀπὸ τὸν σύνδεσμόν μας μετὰ τοῦ Χριστοῦ. Ἡ κατὰ δύναμιν σύμπραξις εἰς τὴν κοινωνίαν τῆς ἀποδόσεως — παρὰ τὰς ἐλλείψεις της — ἀποτελεῖ ὑποχρέωσιν τῶν χριστιανῶν, οἱ ὅποιοι δὲν ἐπιτρέπεται ν' ἀποθέτουν εἰς ἄλλους τὴν εὐθύνην των διὰ τὴν λύσιν τῶν κοινωνικῶν προβλημάτων. Ἀπὸ τὴν τυχὸν πίεσιν πρὸς ἀπόδοσιν κατὰ τὴν ἐν λόγῳ σύμπραξιν μᾶς ἐλευθερώνει μόνον ὁ Σταυρὸς τοῦ Χριστοῦ. Ὁ Σταυρὸς εἶναι τὸ σημεῖον τῆς Χάριτος καὶ μᾶς καλεῖ ὄχι εἰς ἀπόδοσιν, ἀλλ' εἰς συνεργασίαν. Ἡ κλῆσις αὕτη ἐπιβάλλει νὰ σκεφθοῦν οἱ ἄνθρωποι, πῶς θὰ συναντήσουν τοὺς δεινοπαθοῦντας εἰς τὸν κόσμον τοῦτον καὶ ὅτι δὲν ἔχουν τὸ δικαίωμα ν' ἀρνηθοῦν τὴν συμπαραστάσιν των εἰς τὸν πάσχοντα συνάνθρωπον. Ἡ ἀποστολὴ τῆς Ἐκκλησίας ὑπὸ τὸν Σταυρὸν ἐπεκτείνεται τοιοῦτοτρόπως πέραν παντὸς περιορισμοῦ καὶ ὑπολογισμοῦ.

Ἡ Ἐκκλησία γνωρίζει καλῶς, ὅτι δὲν ὑφίσταται ἀνθρωπίνη ζωὴ χωρὶς παθήματα. Ἐν Χριστῷ ὑπερύψωσεν ὁ Θεὸς εἰς Κύριον ἕνα πάσχοντα, δι' αὐτὸ καὶ ἡ Ἐκκλησία δὲν ἤμπορεῖ νὰ παραβλέψῃ τὸν πάσχοντα ἄνθρωπον, ὁ ὁποῖος εἶναι ἐπίσης πλάσμα τοῦ Θεοῦ καὶ κληρονόμος τῆς Χάριτος Του. Ἡ Ἐκκλησία ἀρνεῖται τὸν Κύριόν της, ὅταν ἀπραγῇ ἢ ἀρκεῖται εἰς φθηνοὺς λόγους καὶ κενὰς ἐπαγγελίας. Ἡ συμπαραστάσις τῆς Ἐκκλησίας πρὸς τὸν πάσχοντα καὶ ἡ συμμετοχὴ εἰς τὰ παθήματα τῶν ἄλλων εἶναι ἡ μόνη ζῶσα μαρτυρία της καὶ ἀπόδειξις τῆς ζωῆς της ὑπὸ τὸν Σταυρὸν. Τὸ πάθος ἀνήκει εἰς τὴν ζωὴν αὐτοῦ, ὁ ὁποῖος ἀκολουθεῖ τὸν Χριστόν, μετέχει κατὰ συνέπειαν εἰς τὸ πάθος τοῦ Σταυροῦ Του καὶ γίνεται συνεργάτης ἐν τῇ οἰκοδομῇ τῆς Ἐκκλησίας δυνάμει τῆς Χάριτος τοῦ Θεοῦ. Εἰς τὸ ἰδιαίτερον σχολεῖον τοῦ πάθους δικαιώνεται ὁ Θεός, ἐπαληθεύεται ἡ ὑπομονὴ καὶ καταδεικνύεται ἡ ἐμπιστοσύνη καὶ ἡ ἐμμονὴ εἰς τὴν ἐλπίδα. Ὁ ἄνθρωπος εἰς τὴν κοινωνίαν τῆς ἀποδόσεως ἀξίζει τόσον ὅσον ἀποδίδει ἐν τῇ ἐργασίᾳ, καθιστάμενος ἀκολουθῶς ἄχρηστος. Ἡ χριστιανικὴ ὑπαρξις ἐπιβάλλει ἐν ἀντιθέσει τὴν ζωὴν τῆς ἀγάπης, τὴν ζωὴν χάριν τῶν ἄλλων, καὶ θεωρεῖ τὴν ἀπόδοσιν καὶ τὸ πάθος ἰσοκύρους δωρεὰς τῆς Χάριτος τοῦ Θεοῦ εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ κόσμου.

Αὐτὸ ἦτο ἐν περιλήψει τὸ περιεχόμενον τῶν εἰσηγήσεων. Αἰσθητῇ ὑπῆρξεν ἡ ἔλλειψις ἀνακοινώσεων ἀναφερομένων εἰς τὴν περι

άνθρώπου διδασκαλίαν τῆς Καινῆς Διαθήκης καὶ τῶν λατίνων Πατέρων καὶ ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων.

Μεθ' ἐκάστην εἰσήγησιν ἠκολούθησε ζωηρὰ καὶ λίαν καρποφόρος συζήτησις: ἐτέθησαν ἐκατέρωθεν ἐρωτήσεις καὶ ἐδόθησαν διευκρινιστικαὶ ἀπαντήσεις. Κοινὴ καὶ εὐχάριστος ἦτο ἡ διαπίστωσις, ὅτι εἰς ὠρισμένα σημεῖα αἱ διαφοραὶ ἦσαν φαινομενικαί, ἡ δὲ ἀνάλυσις τῶν ὠδήγει εἰς τὴν ἐν πολλοῖς κοινὴν βάσιν καὶ ἀλήθειαν. Τοῦτο διατρανώνεται καὶ εἰς τὸ ἀνακοινωθέν, τὸ ὁποῖον ἐξεδόθη εἰς τὸ τέλος τῶν ἐργασιῶν, ἔνθα μεταξὺ ἄλλων λέγεται: «Ἐκπληκτικὴ ὁμοφωνία ἐπετεύχθη ἰδιαιτέρως σχετικῶς πρὸς τὰ προβλήματα τοῦ ἀνθρώπου κατὰ τὴν ἐποχὴν μας. Τὰ διαφορετικὰ σημεῖα ἀφετηρίας, τὰ ὁποῖα ἤγαγον ἐν μὲν τῷ Προτεσταντισμῷ εἰς ὑπερτονισμόν τῆς πραγματικότητος τῆς ἁμαρτίας, ἐν δὲ τῇ Ὁρθοδοξίᾳ εἰς ἕξαρσιν τῆς καινῆς κτίσεως, δὲν ἔγιναν αἰσθητὰ ὡς ἀνεξάλειπτος διαχωριστικὴ γραμμὴ μεταξὺ τῶν δύο Ἐκκλησιῶν». Συντόμως εἰπεῖν κατὰ τὰς συζητήσεις ἐκυριόρησεν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἡ βασικὴ ἐξ ἐπόψεως χριστιανικῆς ἀνθρωπολογικῆ ἀλήθεια, ὅπως αὕτη διατυπώνεται εἰς τὸ «Διάγγελμα τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἐπὶ τῇ εἰκοσιπενταετηρίδι τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου Ἐκκλησιῶν»¹¹, ὅτι δηλαδὴ ὁ ἄνθρωπος «πέραν πάσης ἐκδηλώσεως παροξυστικοῦ ἐνδιαφέροντος καὶ διὰ τὰ πλέον ζωτικὰ ἔτι κοινωνικο-πολιτικὰ προβλήματα τῆς σήμερον, θεωρεῖ τὴν βαθυτέραν δίψαν αὐτοῦ στρεφομένην πρὸς τὸ οὐσιῶδες ἐρώτημα: τίς ὁ λόγος ὑπάρξεως αὐτοῦ ἐπὶ τῆς γῆς ὡς ζῶντος προσώπου, ὡς ἡθικῆς προσωπικότητος καὶ ὡς ὄντοττος χωρούσης πέραν τῆς παρούσης ζωῆς καὶ ἐναγκαλιζομένης ὀριστικῶς τὸ ἔσχατον;» (Γ', ζ': 20).

Εἰς τὸ τέλος τῶν ἐργασιῶν ἐψάλη μνημόσυνον ὑπὲρ ἀναπαύσεως τῶν ψυχῶν τῶν αἰοδίων Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Ἀθηναγόρου καὶ Μητροπολίτου Γερμανίας Ἰακώβου. Ἐκάστην δὲ πρωτὰν καὶ ἐσπέραν ἐπραγματοποιεῖτο κοινὴ προσευχή, ἡ ὁποία, ὅπως ἐτόνισεν ὁ εἰς τῶν Προέδρων τῆς συσκέψεως, δὲν ἀπετέλει τὸ ἐξωτερικὸν πλαίσιον, ἀλλὰ τὴν πηγὴν τῶν θεολογικῶν συζητήσεων. Τὸ ἐσπέρας τῆς Πέμπτης, 4ης Ὀκτωβρίου, συνεζητήθη εἰς ἰδιαιτέραν συνάντησιν τὸ μέλλον τῶν ἐν λόγῳ ἐπαφῶν καὶ ἀπεφασίσθη ὁμοφώνως ἡ συνέχισις των. Ὡς χρόνος τῆς προσεχοῦς συζητήσεως ὠρίσθη τὸ ἔτος 1975 καὶ τόπος ἡ Εὐαγγελικὴ Ἀκαδημία τοῦ Friedewald. Τὸ θέμα πρόκειται νὰ ὀρισθῇ ἐν καιρῷ.

11. Τὸ κείμενον τοῦ Διαγγέλματος βλ. «Ἐπίσκεψις» 4 (26.8 73) 4 - 10. Γερμανιστὶ πρὸβλ. «Orthodoxe Stimmen», Nr. 79, 1973, 7 - 14 καὶ «Ökumenische Rundschau» 22, 1973, 524 - 529.